

TÜRKİYE

Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti 2012 yılında, durgunlaşmaya rağmen ve ağırlıklı olarak bölgede liderlik rolünü geliştirmeye odaklanmakla birlikte, ekonomik büyümesini sürdürdü; ancak ülkenin giderek kötüye giden insan hakları karnesini ve demokrasi açığını gidermek yönünde inandırıcı adımlar atmadı. Savcılar ve mahkemeler, terörle mücadele yasalarını binlerce Kürt siyasi aktivisti, insan hakları savunucusunu, öğrencileri, gazeteciler ve sendikacıları yargılamak ve uzun süre hapiste tutmak için kullanmaya devam etti. İfade ve basın özgürlüğü üstündeki kısıtlamalar sürdü ve adil yargılanma hakkı ciddi anlamda ihlal edilmeye devam etti.

Hukukun üstünlüğünü ve temel hakları koruyacak yeni bir anayasa için partiler arası meclis çalışmasına devam edildi; ancak bu raporun yazıldığı sırada hükümet ile muhalefetin, azınlık hakları, temel özgürlükler ve vatandaşlık tanımı gibi temel konularda anlaşmaya varıp varamayacağı belirsizliğini korumaktaydı.

Mart ayında, Ulusal İnsan Hakları Kurumu’nun kurulmasının yolunu açan yasa Meclis’ten geçti; Haziran ayında da, her düzeydeki kamu görevlileri hakkındaki şikayetleri incelemek üzere kamu denetçiliği kurumu yasası onaylandı. İnsan hakları grupları, ulusal kurumun yönetim kuruluna yapılacak atamaların kontrolünü elinde tuttuğu ve kurum Birleşmiş Milletler kılavuz ilkelerinin tavsiye ettiği hükümetten bağımsızlık sınavını geçemediği için, hükümeti eleştirdi.

AKP'nin Kürt aktivistlerin kitlesel olarak hapsedilmelerine göz yumduğu ve yasadışı Kürdistan işçi Partisi'nin (PKK) saldırıları tırmandırdığı 2012 yılında, son yıllara oranla belirgin bir artışla yüzlerce asker ve PKK mensubunun ölümüyle sonuçlanan silahlı çatışmalarla birlikte bir şiddet girdabına düşüş yaşandı. 2012 yılı boyunca PKK, güvenlik görevlileri ile birlikte, aralarında yerel siyasetçiler, bir milletvekili ve öğretmenler de olmak üzere sivil vatandaşları kaçırdı ve daha sonra düzenli olarak serbest bıraktı. Ağustos ayında Gaziantep'te PKK tarafından düzenlendiğinden şüphelenilen bir saldırıda, dördü

çocuk dokuz sivil öldü. Kürt meselesinin çözümlenmemesi Türkiye'de insan haklarının gelişmesinin önündeki en büyük engel olmaya devam etti.

Türkiye, Suriye'deki silahlı çatışmadan en fazla etkilenen komşu ülkeler arasındaydı. Ekim 2012 ortaları itibarıyla, Türkiye'nin barındırdığı Suriyeli mültecilerin sayısı 100,000 civarına yükselmişti. Ekim ayında, Suriye'den sınır ötesine yapılan ve Akçakale'de beş Türkiye vatandaşının ölümüne yol açan bir havan topu saldırısına Türkiye askeri ateşle karşılık verdi ve Türkiye Meclisi Suriye'ye karşı askeri güç kullanılmasına yetki verdi.

İfade, Örgütlenme ve Toplanma Özgürlüğü

Türkiye'de açık bir tartışma ortamı olmakla birlikte, hükümet politikaları, yasalar ve adaletin işleyişi uluslararası standartların gerisinde kalmaya devam ediyor. Savcılar sıklıkla kişiler hakkında şiddet içermeyen konuşma ya da yazılarından dolayı kovuşturma başlatıyor, politikacılar da kendilerini eleştirenler hakkında hakaret davası açıyorlar. Mahkemeler ifade özgürlüğünü koruma yükümlülüklerini yeterince dikkate almadan mahkumiyet kararı veriyor. Her ne kadar bu raporun yazıldığı 2012 sonlarında bir yargı reform paket tasarısı bekleniyordu ise de, hükümet daha henüz ifade özgürlüğünü kısıtlayan bütün mevzuat hakkında kapsamlı bir çalışma başlatmadı.

Üçüncü yargı reform paketi olarak anılan paket, Temmuz 2012'de yürürlüğe girdi. Yasayla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce (AİHM) sansür olarak eleştirilen gazete ve dergilerin kısa süreli yasaklanma uygulaması sona erdi. Yasa, 31 Aralık 2011 tarihinden önce işlenmiş ve azami beş yıl hapis cezası öngören ifade suçlarının soruşturulması, kovuşturulması ve cezalandırılmasını, suçun üç yıl boyunca tekrarlanmaması koşuluyla, erteliyor. Yasayı eleştirenler, suçun tekrarı halinde kovuşturma veya infazın yeniden işlerlik kazanacağı tehdidinin, özgür tartışmaya ket vurmaya devam etmesinden endişe ediyor.

Aralarından akademisyen Büşra Ersanlı, yayıncı Ragıp Zarakolu ve gazeteciler Ahmet Şık ve Nedim Şener gibi kamuoyunun yakından tanıdığı isimler - şiddet içermeyen ifade ve örgütlenme özgürlüklerini kullandıkları için haklarındaki terör suçlamaları sürmekle birlikte - tahliye edilmiş olmalarına rağmen, terör suçları isnadıyla suçlanan binlerce kişi tutuklu yargılanmaya devam etti. Hapistekilerin çoğunu, Barış ve Demokrasi Partisi'nin (BDP), PKK bağlantılı Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK/TM) ile ilişkisi iddiasıyla yargılanan

aktivist ve görevlileri oluşturuyor. Genel hatlarıyla bakıldığında, BDP ve Kürt siyasi hareketine yönelik süregiden baskı operasyonu, 2012 yılında ardarda gelen toplu gözaltılar ve uzun süreli tutukluluk uygulamalarıyla şiddetlendi. 31'i tutuklu 44 gazeteci ve basın çalışanının yargılandığı dava Eylül ayında İstanbul'da başladı. Bu 44 kişi, KCK bağlantıları olduğu iddiasıyla hapsedilen ve yargılanan çok sayıda gazeteci, öğrenci, avukat, sendikacı ve insan hakları savunucusundan yalnızca bir bölümü.

Diyarbakır'da görülen 175 sanıklı ana KCK davasında pek az ilerleme sağlandı. Tutukluluk süreleri üç buçuk yıla varan 108 sanık arasında, İnsan Hakları Derneği Diyarbakır şube başkanı Muharrem Erbey, BDP'li altı faal belediye başkanı, çok sayıda yerel BDP konsey üyeleri ve beş seçilmiş BDP milletvekili bulunuyor.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin iki milletvekili ile Milliyetçi Hareket Partisi'nin bir milletvekili de, aşağıda anlatılan Ergenekon ve Balyoz davalarının tutuklu sanıkları olarak hapiste bulunmaları nedeniyle meclisteki görevlerine başlayamıyorlar. Bir suç yüzünden mahkumiyet almamış olan seçilmiş politikacıların uzun süreli tutukluluğu ve uluslararası standartlara uygun olarak gecikmeksizin yargılanmamaları, siyasi temsil ve katılım hakkını zedelemektedir.

Temmuz'da yürürlüğe giren yargı paketinde tutuklu yargılamaya alternatif yöntemler de getirilmekte ve teşvik edilmektedir. Ancak mahkemelerin bu yöntemleri terörizm suçlarıyla zaten uzun süredir gözaltında tutulmakta olanlar için uygulayacağına dair hiçbir işaret görülmedi. Adalet Bakanlığı'nın eldeki en yeni veri olan Mayıs ayı istatistiklerine göre, 125,000 kişiyi aşan hapisane nüfusunun 8,995'i terör suçlarından dolayı içeride bulunuyor ve bu 8,995 kişinin yarısı da haklarında verilecek ilk kararı bekliyorlar.

Kadına Karşı Şiddet

Mart ayında, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Meclis'ten geçti. Kanun aile bireylerine ve medeni durumuna bakılmaksızın bütün kadınlara şiddetten koruma ve pratik destek sağlanmasını ve kanunun hayata geçirilmesini destekleyecek ve izleyecek yerel merkezler kurulmasını amaçlıyor. Ev içi şiddet yaygın olarak görülmeye devam ederken polis ve mahkemeler koruma tedbiri için başvuran kadınları korumakta başarısız kalıyorlar.

Güvenlik Güçlerince İşkence, Kötü Muamele ve Öldürücü Güç Kullanımı

Göstericiler karşısında ve kamusal alanlarda polis şiddeti ciddi bir sorun olmaya devam etti. Yetkililer çoğu zaman polis şiddeti hakkında şikayette bulunan kişilere karşı, şikayetleri hakkında inceleme başlatmak yerine, bu kişiler hakkında polisin dağılın emrine veya ihtarlarına direnmekten soruşturma açarak bu sorunu gizliyor.

Haziran ayında bir grup sivil giyimli polis memurunun İstanbul'da 22 yaşındaki Ahmet Koca'ya saldırıp dövmesi bir cep telefonu ile videoya çekildi. Bildirildiğine göre olay, polisle Koca hakkında yol hakkı yüzünden bir tartışmayla başladı. Emniyet Genel Müdürlüğü müfettişi olaya karışan on bir polisten yedisi hakkında maaş kesintisi ve il dışına gönderilme gibi disiplin cezaları verdi ama hiçbirini görevden azletmedi. Polislerle ilgili savcının adli soruşturması raporun yazımı sırasında hala devam ediyordu. Ama aynı olayla ilgili bir başka savcı polislerin şikayetleri üzerine Koca hakkında polise direnme suçlamasıyla dava açtı. Aralık ayında başlaması beklenen davada beş yıla kadar hapis cezasıyla yargılanacak.

Hükümetin Temmuz ayında polis memuru Sedat Selim Ay'ı İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdür Yardımcılığına terfi ettirme kararı, medya ve muhalefet partisinin eleştirilerine hedef oldu; bu karar işkence ve cezasızlığının ortadan kaldırılması çabalarıyla ciddi derecede çelişmektedir. Selim Ay'ın 1990'lı yıllarda terörle mücadele şube memurluğu yaptığı sırada iki ayrı ulusal mahkeme Ay'ı işkenceden suçlu bulmasına rağmen bu davalar, birinde dava zamanaşımına uğradığı için diğerinde ise cezanın infazı ertelenmesinden dolayı, işkence suçundan mahkumiyetle sonuçlanmamış oldu. Ay ve görev yaptığı birim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 2006, 2009 ve 2010 tarihli üç ayrı kararında Türkiye'yi işkenceyi önlemediği, işkenceyle ilgili etkin soruşturma yürütmediği ve hukuki telafi yolu sağlamadığı için mahkum etti.

Cezasızlıkla Mücadele

Polis, ordu ve devlet görevlilerinin faili olduğu ihlallerin mağdurları açısından adaletin sağlanmasının önünde hala büyük engeller bulunuyor. Gazeteci Hrant Dink'in Ocak 2007'de öldürülmesiyle ilgili davaya bakan İstanbul mahkemesi, Ocak 2012'de Yasin Hayal'i, (çocuk mahkemesi tarafından cinayetten hüküm giymiş bulunan) Ogün Samast'ı "azmettirmekten", diğerlerini de cinayete suç ortaklığından mahkum etmiş olsa da,

cinayetin ardındaki büyük tertibin ortaya çıkarılması veya devletin olaydaki dahlinin soruşturulması konusunda herhangi bir ilerleme sağlanmadı. Dink ailesi bu kararlara derhal itiraz ederek yeni bir soruşturma talebinde bulundu.

Aralık 2011’de, Türk hava kuvvetlerine ait bir uçak, Irak Kürdistanı sınırına yakın Uludere civarında birçoğu çocuk ve genç, 34 Kürt köylüyü, sınırdan kaçak eşyalarla Türkiye’ye geri dönerlerken bombaladı. Başbakanın basın, muhalefet partisi ve kurban ailelerinin olayla ilgili tam bir açıklama taleplerini defalarca reddeden açıklamaları, olayla ilgili bir kamu soruşturmasının yürütülmemesi ve bu raporun yazılması sırasında hala sonuçlanmamış olan sürüncemedeki adli soruşturma, olayın üstünün resmi makamlarca örtülmeye çalışıldığı yönündeki kaygıları arttırdı.

Geçmişle ilgili kamusal tartışmalardaki artış ile birlikte, geçmişte işlenen suçlarla ilgili yeni bilgilerin ortaya çıkması, 1980’ler ve 1990’lar sırasında devlet aktörlerince işlenen insan hakları ihlalleri hakkında ceza soruşturmaları başlatılması yönünde yeni bir ivme sağladı. Ekim ayında bir albay, 1990’lı yılların başlarında Türkiye’nin güneydoğusundaki Derik’te 13 köylünün öldürülmesi veya kayıp edilmesi suçlarından yargılanmaya başlandı. Hükümetin zamanaşımı hükümlerinde reform yapmaması durumunda, yürürlükteki ilgili mevzuat nedeniyle bazı işkence ve cinayet vakaları yargılama zamanaşımına uğrayabilir. Ayrıca adil yargılama standartlarının da güçlendirilmesi gerekiyor. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin halen yaşayan iki liderinin Nisan ayında başlayan yargılanması, darbenin ardından işlenen ağır insan hakları ihlallerine ilişkin olarak adaletin yerine gelmesi bakımından önemli bir fırsat olabilir.

AKP karşıtı darbe planladıkları iddiasıyla, aralarında üst düzey emekli subayların, polis, mafya, gazeteci ve akademisyenlerin bulunduğu (Ergenekon çetesi olarak tanımlanan) sanıkların yargılanmasına Nisan ayında farklı dosyaların tek davada birleştirilmesiyle devam edildi. Muvazzaf askeri personelin yargılandığı bağlantılı bir diğer darbe planı davasında (Balyoz davası) 365 sanıktan 324’ü 13 ila 20 yıl arasında değişen hapis cezaları aldı. Bu raporun yazıldığı sırada sanıkların tamamı cezalarını temyiz etmekteydi. Bu davalardaki adil yargılama ile ilgili ciddi kaygılar ve bazı sanıkların uzun süreli tutuklulukları, ordunun cezasız kalmasına karşı mücadele yolundaki bu önemli çabaların katkısına gölge düşürdü.

Önemli Uluslararası Aktörler

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğiyle ilgili müzakerelerdeki durgunluk devam etti. François Hollande'nin Fransa Başkanı seçilmesi, Fransa – Türkiye ilişkilerinin iyileşmesine yardımcı oldu. Avrupa Komisyonu Ekim ayında yayınladığı yıllık ilerleme raporunda, insan hakları ile ilişkili pek çok alanda güçlü eleştiriler getirdi ve yeni anayasanın hazırlanmasına yönelik çalışmanın önemine vurgu yaparak “Kürt meselesinin Türkiye’de demokrasi bakımından kilit derecede bir zorluk teşkil etmeye devam ettiği”ni vurguladı.

Amerika Birleşik Devletleri hükümeti Türkiye üzerinde hala büyük bir etkiye sahip ve PKK'nın Irak'ın kuzeyindeki hareketleri hakkında elindeki askeri istihbaratı paylaşıyor. Mayıs ayında ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yıllık insan hakları raporunda, adalet sistemi ve ifade özgürlüğü ile ilgili sorunlar ve kadın, çocuk ve lezbiyen, biseksüel ve trans bireylerin (LGBT) yeterince korunmaması temel kaygılar olarak yer aldı.

Ocak ayında Avrupa Konseyi insan hakları komiserinin ezber bozan raporu, “adaletin yönetiminde uzun süredir var olan işlevsel bozukluklar” ile bunların insan hakları üzerindeki olumsuz etkisine odaklanıyordu.

BM İnsan Hakları Komitesi Türkiye'yle ilgili Ekim ayı değerlendirmesinde, Ulusal İnsan Hakları Kurumu kanununun değiştirilmesi, kapsamlı bir ayrımcılık karşıtı mevzuatın yürürlüğe sokulması ve yasalardaki terör tanımının muğlaklığı ile uzun süreli tutukluluk konularını düzeltmesi tavsiyelerinde bulundu.